

НЕСТИХВАЩИЯТ БЪЛГАРСКО-ПОЛСКИ ДИАЛОГ

DIANA KAVARDZHIKOVA
Uniwersytet Sofijski im. św. Klemensa Ochrydzkiego

Език и литература, nr 1–2, 2017: *Българистика в Полша, полонистика в България*, <http://www.ezik-i-literatura.eu/1-2_2017.html>.

Научното филологическо списание *Език и литература* посвети брой 1–2 за 2017 година на българистиката в Полша и полонистиката в България. Нагледно текстовете са разделени в няколко дяла – 16 критически статии и 13 рецензии, свързани с българо-полските научни и културни взаимоотношения. Единственият текст в радел *Библиофилство* разглежда уникалното копие на антологията *Полски поети*, публикувана през 1921 г. и принадлежала на проф. Боян Пенев. Последният раздел – *Хроника* – съдържа материала на Анджелика Кошерадзка за конференцията *Българистиката – нови интерпретации*, проведена на 25 и 26 ноември 2016 г. във Варшавския университет, както и отзив на студентките полонистки Венеса Маджарова и Виктория Велинова за българо-полския научен форум *Християнското светоусещане в полската и в българската поезия*, състоял се в Софийския университет на 19 април 2017 г.

Публикуваните материали доказват нестихващия взаимен интерес между научните и културните елити в двете страни, както констатира Боян Вълчев в уводната статия на броя. От десетилетия както в Полша, така и в България се преподава полонистика и българистика. В последните години в Полша започна да се налага академичната балканистика, която също застъпва тясно българистичната специализация. На свой ред полонистиката в България продължава да се изучава в класическия филологически формат. Ценна придобивка за студентите от двете държави е възможността, предоставяна чрез програмата за студентска мобилност *Еразъм* за

пътуване, опознаване и актуално усвояване на културата и езика на съответната държава. Специален жест, отбелязан от главния редактор на списанието проф. Б. Вълчев, е и включването в книжката на петима студенти и двама докторанти като свидетелство за стремежа на редакцията да подкрепя млади изследователи. В допълнение литературоведските и езиковедски статии в броя са почти равни по обем, а сред тях присъстват и текстове с фолклористичен и транслатологичен фокус.

Списанието повдига и въпроса за мястото на българистиката и славистиката в чужбина, за тенденциите в развитието на чуждите филологии през последните десетилетия. Статията на проф. Галя Симеонова-Конах *Марката / брандът на страната и българистиката в чужбина* поставя избрани проблеми и тенденции в развитието на българистиката и славистиката от края на ХХ и началото на ХХІ в., анализирани във философски, културологичен и социологичен аспект. Авторката обръща внимание главно на развитието на полската българистика и отношението на институциите към този процес. Езиците и самобитността на малките народи остават извън полето на масовата глобална култура. Текстът настоява върху запазването на спецификата на националните култури – от една страна да продължат да бъдат възприемани като локални, а от друга – да се представят пред света именно чрез своята уникалност.

Темата за развитието на българистиката в Полша развиват и Силвия Шедлецка и Йорданка Илиева-Цъган в статията *Българистиката във Варшавския университет – традиции и предизвикателства от настоящето*. В програмата на специалността са застъпени филологическият и културологичният фокус. Авторките коментират проблемите и предизвикателствата, с които се сблъсква българистиката като хуманитарна специалност, и налагат преосмисляне на ролята на университета като модерна институция с акцент върху разнообразните образователни проекти и мрежите за обмен и сътрудничество.

Реципрочният филологически интерес се доказва от текста на Калина Бахнева *Младата българска полонистика – представители и постижения*. Авторката насочва вниманието си към антологиите на полската литература от Средновековието до Просвещението на Камен Рикев, както и върху докторските дисертации на Иван Райчев (*Изображенията на скитника войник в полската литература*), Катерина Кокинова (*Авторефлексията в творчеството на Витолд Гомбрович и Владимир Набоков*) и Радостина Петрова (*Литературният живот на Полша през междувоенния период в мемоарната литература*). Отделено е внимание и на докторската дисертация *Епистоларния свят на Бруно Шулиц. Мит, екзистенция, палимпсест* на Павел Петров, както и на защитения дисертационен труд на Мина Стойнова *Генезис, развитие и литературни отражения на митовете “Москва – трети Рим” и “Полша*

– *предна крепост на християнството*” през периода 1444–1683 г. и публикуваната в края на 2016 г. книга на Димитрина Хамзе *Езикът на комичното. Върху творчеството на полския писател новатор Витолд Гомбрович*. Бахнева откроява уникалните български погледи към полските културни процеси, с което доказва жизнеността на родната полонистика.

Сред статиите, посветени на съвременната българска литература, се откроява текстът на Магдалена Питлак *Апология или деконструкция на мита?*, анализираща представите за Българското възраждане, налагани в романа *Възвишение* на Милен Русков. Национално-освободителното движение тук се разглежда като мит, а не като историческо събитие, без се да отрича връзката между двете. Анализът е концентриран върху три елемента от възрожденската действителност – езика и писмеността, мотивите, свързани с национално-освободителното дело, и образа на обикновения човек. Питлак обобщава успеха на писателя да деконструира редица митологеми и едновременно с това да направи *Възвишение* истинска апология на българската възрожденска литература.

Друг поглед към българската тематика дава междутекстовият анализ на баладата *Хаджи Димитър* и популярна песен на група *Уикеда*. Текстът на Камен Риков *Хаджи Димитър и Боби, който пие кафе* предлага подходи, чрез които чуждестранните студенти да бъдат въведени в специфичната балканска проблематика с отчитане на модерния контекст, от една страна, и научната строгост на образователния процес, от друга.

Българистичните литературоведски акценти в броя се разширяват от текста на Евелина Джевиецка *Тайното евангелие на Стефан Цанев или как да живееш в света след падението*. Предмет на наблюденията тук е визията на Цанев за християнството в контекста на (пост)модерното търсене на ефективен начин на съществуване. Образът на вечния дисидент, загрижен за отечеството си, формира съвестта на твореца, бореща се за демаскиране на националните комплекси.

Статията *Промени на идентичността в поезията на Адам Мицкевич* на Панайот Карагъзов поставя проблема за идентичността и нейните проявления в изкуството, като трансформацията на художествения герой е проследена в по-общ славянски контекст. Плавно преходът води към творчеството на най-големия полски поет, за да се заключи, че *загиналите в името на родината персонажи с променена идентичност още приживе на поета-пророк стават компонент от формиращата се през периода на романтизма полска мартирология*.

Полонистичният литературоведски акцент в броя се разширява от статията на Кристиан Янев върху драмата *Танго* на Славомир Мрожек. Чрез критически анализ

се проследяват проблемите за властта, за фигурата на интелектуалеца и неговата възможност да влияе на заобикалящия го свят. Янев излага критически оценки и коментари, целящи да положат *Танго* в по-широк европейски контекст и посочващи връзките на пиесата с театъра на абсурда.

Към тесни полско-български контакти отправя текстът на Маргрета Григорова *Джоузеф Конрад и българската маринистика от 20-те години на XX век до началото на XXI век*. Статията е посветена на 160-годишнината от рождението на Конрад и представлява нов етап от изследването на творчеството му от страна на търновската славистка. Текстът откроява български автори, пряко или косвено вдъхновени от Конрад, като Върбан Стаматов, Васил Вълчанов, Васил Дачев, Никола Радев, Тодор Коруев, Добрин Василев, Борис Априлов-Ахото.

В статията *Полската литературна приказка и нейната преводна рецепция в България* Маргарита Терзиева представя библиографско-художествен анализ на полската литературна приказка от гледна точка на нейните преводи в България през XX век. Авторката коментира най-видните полски приказници и техните произведения, жанровите разновидности на полската литературна приказка от гледна точка на битувашите в България преводи, както и преводните заглавия и преводачите на творбите.

Фигурата на преводача, измеренията и функциите на литературния превод са обект на изследване в статията на Адриана Ковачева *Преводческата стратегия на Дора Габе – между традицията и феминистичното разбиране за соматичните преживявания на преводача*. Текстът предлага реконструкция на преводаческите стратегии на Дора Габе на базата на нейни изказвания за преводите ѝ от полски език и архивни документи. Предоставените данни позволяват на Ковачева да изгради мост към съвременните феминистични теоретически модели на превода. По такъв начин се постига плавен преход към следващата статия в броя – *Седем полски превъплъщения на два български разказа – разногласия и съвпадения* от изтъкнатата преводачка Ханна Карпинска, поддържаща интереса към българската литература в днешна Полша. В текста се коментират неразрешени проблеми, свързани с превод между близкородствени езици. От една страна, това родство предполага улеснения по време на превод, но, от друга, парадоксално увеличава трудностите. Изтъкват се и проблемни гнезда от субективен характер, като напр. недостатъчната езикова компетентност на преводача, както и извънезикови фактори.

Навлизайки в полето на съвременната лингвистика, в *Наблюдения върху полските специализирани езици на европейската интеграция и тяхната терминология* Илияна Генев-Пухалева изяснява понятието *специализирани езици*, като го онагледява с примери от терминологията на европейското право. Маркират се две тенденции

в днешното полско терминотворчество – заемане на международна терминология и запазване на полския езиков облик. Генев-Пухалева е съавтор (с Петър Сотиров) и на следващия материал в броя – *Проектът EUROJOS на Полската академия на науките и българското участие в него*. Той представя научноизследователския проект, изследващ езиково-културната картина на славяните в съпоставителен аспект. Инициативата на проф. Йежи Бартмински от Люблинския университет *Мария Кюри-Склодовска* стартира през 2009 г., като нейният краен продукт е съставянето на *Аксиологичен лексикон на славяните и техните съседи*, изграден чрез прилагането на общ понятиен и терминологичен апарат, използването на сходни източници и усвояването на подобен начин на дефиниране на значенията. Текстът откроява мащаба на инициативата и нейното международно значение за развитието на славянската хуманитаристика с акцент върху солидното българско участие в проекта.

За българските културни процеси в славянски и балкански контекст се говори и в статията на Елжбета Солак „*Орбис пиктус*“ и *Балканите*, като тук интересът е насочен към XIX век. Поставен е проблемът за възможна връзка между книгата на Коменски и *Четириезичния речник* на поп Даниил от Москополе. Авторката утвърждава тезата, че преводите на *Орбис пиктус* не само отразяват, но и внушават определена картина на света, и призовава към по-широко сравнително изследване на славянските варианти на книгата.

Принципи на съпоставителното формално описание на словообразователните структури в полски и български език на Вяра Малджиева предлага стриктна методология за регистриране на явления, валидна за един, два или повече езици, която може да бъде приложена в синхронно съпоставително изследване. Моделът на формалните деривационни структури, онагледен в статията, обхваща дериватите с една словообразователна основа. Малджиева предупреждава, че не всеки от сравняваните езици реализира всички теоретично възможни структури, посочени в статията.

Съвременната полско-българска езикова перспектива е обект на наблюдения и от студентката Каролина Шикора. В текста *Българската разговорна реч и жестикуляция – поглед от страни* тя споделя впечатленията си от непосредствения досег с България, който крие редица неподозирани предизвикателства – актуални особености на българската реч, както и на жестовата комуникация между представители на двете страни. Категоричният извод в текста е, че езикът на жестовете също се нуждае от превод.

Имената на българските издателства като пример за неразработено изследователско пространство от Мариола Валчак-Миколайчакова поставя изцяло нов ономастичен проблем – имената на книгоиздателствата, наложили се от началото на

90-те години на ХХ век, като сами по себе си съдържащи важни послания. Анализът на авторката води до заключението, че именуването на българските издателства следва общата тенденция при национални фирми от други браншове – желание за създаване на имена като напълно нови думи, които да се превърнат в уникален идентификатор на фирмата. В сходно изследователско поле се намира и текстът на Патрик Боровяк *Подай ми тухла, подай ми тухла, ще построим нова къща*, изследващ наименованията на новите сгради и жилищни комплекси в България и Полша. Акцентирайки най-силно върху семантичната мотивировка на имената, Боровяк отчита зависимостта на процеса на именуване на съвременните сгради от маркетинговите изисквания.

Полско-българските сравнения продължават в областта на лексикологията със статията на Диляна Денчева *Из опита на лексикографа. Концептуални проблеми и решения*, в която се споделя опитът от съставянето на *Полско-българския медицински речник (с латинските термини)*, издаден през 2015 г.¹ Денчева излага ключови концептуални проблеми при работата си върху речника, като разкрива и техните разрешения чрез конкретни примери. В същото тематично поле е и следващата статия от списанието – *Болестите и техните названия в българската и полска езикова картина на света. Термини с профил патологично образуване и изменение* от Жана Станчева. Авторката откроява общи тенденции при терминообразуването в двата езика, като най-интересни за анализ се оказват домашните названия, а не заетите от латински език. Заключението на Станчева е, че в изследвания от нея фонд преобладават заемките в българския и домашните думи в полския език.

Фолклористичният акцент в тематичния брой на *Език и литература* принадлежи на Ваня Колева. Нейната статия *Две полски и българските обредни песни – проблеми на посвещението* изследва две полски коледни песни от *Събрани съчинения* на Оскар Колберг. При съпоставката с български материал се откроява тезата, че както развитието на мотивите, така и финалните формули в българските песни отчетливо изразяват трансформацията на езическия празник Рождество на Слънцето в народното празнуване на Рождество Христово.

Както споменатите статии, така и рецензиите и отзивите в тематичния брой са посветени на важни аспекти от актуалния българо-полски диалог. В два свои текста Камен Риков проблематизира полското издание на *Възвишение* от М. Русков. Първият коментира преводаческите стратегии и шансовете на романа да се открие на полския книжен пазар, а вторият обръща особено внимание върху предисловието

¹ Вж. рецензията на К. Риков за изданието в настоящия брой (стр. 254–258).

от преводачката Магдалена Питлак, в което се преплитат литературноисторически, критически и транслатологични перспективи. Панайот Карагъзов представя българското издание на поемата на Т. Ружевич *Ножчето на професора* в превод на Вера Деянова, а Кристиян Янев – монографията на Магдалена Питлак върху рецепцията на *Бесове* от Достоевски в Полша и България. Галя Симеонова-Конах обговаря българистичния брой на сп. *Postscriptum Polonistyczne* от 2013 г., Калина Бахнева оценява антологиите на К. Рикев на старополската литература от 2008 и 2014 г. в художествен и исторически контекст, а в пореден текст К. Рикев откроява книгата на Адриана Ковачева за преводите на полска поезия в България през епохата на социализма. Вероника Шведек представя платформата за научни изследвания *Нова панорама на полската литература* по повод на 100-годишнината от кончината на Х. Сенкевич, а Мария Григорова – сборника от Третия международен конгрес по българистика, посветен на обучението зад граница. Целина Юда обговаря монографията на Евелина Джевиецка *Ереста на Юда в (пост)модерната култура* (2016), оценена като пионерско начинание. Маргарита Младенова съпоставя две монографии на Иван Куцаров – *Славяните и славянската филология* (2002) и *Световните форуми на славянската филология* (2013), Станка Бонова рецензира кратката граматика на българския език на Збигнев Русек (2014), а студентът Артур Туровски обръща внимание на люблински сборник с материали върху политическите системи на балканските държави (2012) с акцент върху достойнствата и пропуските в информацията за България.

Очертаните параметри на българско-полските взаимни изследвания, представени в тематичния брой на сп. *Език и литература*, доказват приемствеността в научните търсения, на чийто фон още по-силно изпъкват новаторските подходи към опознаването, интерпретирането и усвояването на достиженията на полската българистика и българската полонистика.